

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2014

Význam malých podnikateľov v ekonomike a prístup štátu k regulácií ich činnosti

Od doby, kedy Adam Smith napísal svoje najznámejšie dielo Bohatstvo národov ubehlo vyše dvesto rokov. Jeho myšlienky sú však takmer vždy nadčasové a aj dnes sú často argumentmi známych ekonómov či politikov. V citátoch Adama Smitha nachádzame racionálne pravidlá fungovania trhu založeného na prirodzených vlastnostiach človeka.

V nasledujúcich vetách sa zameriam na významnú rolu malých podnikateľov pri budovaní stabilných a udržateľných ekonomík štátov. Pomôžem si príbehom môjho prastarého otca a sprevádzať nás budú myšlienky Adama Smitha a iných významných ekonómov či politikov.

Môj prastarý otec je aj dnes v našej rodine symbolom tvrdej práce, trpezlivosti, zodpovednosti a poctivosti. Bol krajčír a takmer celý život od skorej mladosti až po neskorú starobu strávil vo svojej krajčírskej dielni šitím pánskych oblekov a kabátov. Vďaka precíznosti a poctivej práci, neustálym nadobúdaním nových skúseností, odhodlaniu zlepšovať sa, postupne sa stali obleky a kabáty ušité rukami môjho prastarého otca synonymom kvality a nechýbali v šatníku viacerých významných či už lekárov, umelcov alebo iných pánov nášho mesta. Pred 50. rokmi bol však len malý krajčír, tajne po večeroch šijúci vo svojej dielni so strachom pred vtedajším krutým a neľudským politickým režimom. Jeho možnosti na rozvoj svojho podnikania boli značne obmedzené a všetko musel robiť tak „aby to niekomu nevadilo“. Dnes by bol však označovaný za small businessmana a niektorými racionálnymi politikmi považovaný za jeden z prvkov chrbtovej kosti ekonomiky. Avšak do jeho dielne by okrem nití, látok a gombíkov pribudli aj desiatky potrebných a nepotrebných dokumentov a niektoré dni strávené pri šijacom stroji by bol nútený vymeniť za behanie po rôznych úradoch. Jedno sa však za päťdesiat rokov nezmenilo. Motivácia, prečo trávil nekonečné hodiny v dielni šitím kabátov a oblekov. Tou bola túžba zabezpečiť sebe a svojej rodine lepší a krajší zajtrajšok.

V tejto eseji sa pokúsím aj na príklade môjho prastarého otca vysvetliť, prečo malí podnikatelia predstavujú základný pilier fungovania stabilnej a trvalo udržateľnej ekonomiky a prečo sa im paradoxne nedostáva dostatočná pomoc a pozornosť ale sú naopak ohrození nadmernou reguláciou a intervenciou štátu do ekonomiky.

Malé a môžeme povedať, že aj stredné podniky, sa môžu na prvý pohľad zdať možno nevýznamné a s nedostatočným potenciálom v porovnaní s veľkými spoločnosťami, ale opak je pravdou a často sú spájané s prívlastkom chrbtová kosť ekonomiky. Na Slovensku malé a stredné podniky predstavujú 99,2 % všetkých podnikov, zamestnávajú 58,3 % zamestnancov a vytvárajú 52,2 % pridanej hodnoty.¹ Podobné štatistické údaje nájdeme aj v štatistikách o malých a stredných podnikov v iných krajinách či v Európskej únii. Okrem iného sa malé a stredné podniky vyznačujú aj inými priaznivými

---

1 EURÓPSKA KOMISIA: *Prehľad základných skutočností o iniciatíve SAB Slovensko*. 2012. Str.1

charakteristickými črtami ako rozmanitosť predmetu podnikania, flexibilita, ale naopak stálosť z pohľadu premiestňovania miesta podnikania, jednoduchšia organizačná štruktúra a častokrát prevládanie neformálnych priateľských vzťahov medzi zamestnancami a vedením podniku. Malí podnikatelia sa v mnohých prípadoch taktiež pri podnikaní správajú zodpovednejšie a menej riskantnejšie, keďže podnikanie nesie a reprezentuje ich meno, je pre nich dôležité nie len z pohľadu zisku ale aj možnosti realizácie a rozvoja svojich nápadov, myšlienok. Preto sa malý podnikateľ nechce dostať do ťažkosti v podnikaní. Tieto fakty nás môžu presvedčiť o rozhodujúcej roli malých podnikov v ekonomike štátu. Prečo sa však často v prejavoch politikov smerujúcich k zlepšeniu ekonomickej situácie stretávame so slovnými formuláciami ako investor, zahraničný investor, silný investor a podobne? Márne si želáme počuť slová ako malý, domáci, miestny či lokálny podnikateľ. Prečo veľké spoločnosti dostávajú od štátu daňové úľavy a malí podnikatelia sú zaťažovaní rastúcim daňovým, odvodovým a byrokratickým zaťažením? Čiastočnú odpoveď na túto paradoxnú situáciu nám ponúka Henry Hazlitt v knihe *Ekonomia v jednej lekci*. Na príklade výstavby nájomných bytov z verejných financií opisuje veľkú psychologickú výhodu takýchto krokov vlády. Faktom je, že už pri výstavbe nájomných bytov je možné vidieť pracujúcich robotníkov. V dokončených bytoch bývajú ľudia a hrdo ich potom ukazujú svojim priateľom. Pri každom pohľade na byty a ich šťastných obyvateľov je potrebné sústredené rozmýšľanie, aby sme si pripomenuli bohatstvo, ktoré miesto nich nebolo vytvorené.² Tento príklad môžeme preniesť aj na továrne a veľké spoločnosti a čiastočne sa pokúsiť nájsť odpovede na vyššie spomenuté otázky. Príchod veľkého investora do mesta alebo obce je sprevádzaný veľkolepým privítaním. Na symbolickom poklepaní základného kameňa sa zúčastňujú najvyšší predstavitelia obce, mesta alebo štátu. Aj počas výstavby okoloidúci zbadajú na prvý pohľad čulý ruch a desiatky pracujúcich robotníkov. O zopár mesiacov, keď je už veľký podnik v prevádzke, ľudia vidia zamestnancov prichádzajúcich a odchádzajúcich z práce, počujú hlučné stroje, vidia zásobujúce autá prichádzajúce do závodu, uskladnený materiál, jednoducho povedané pulzujúci život v továrni alebo v spoločnosti. Je potom pre bežných ľudí na základe viditeľných dôkazov ľahké pochopiť, čo pre nich urobila vláda aj bez toho, aby im bolo potrebné vysvetľovať, čo napríklad môže vyvolať zníženie dane z príjmov právnických osôb alebo nižšie odvody podnikateľov. Navyše požadovaný efekt nadšenia občanov z opatrení vlády sa v prípade výstavby fabriky investorom zvyčajne dostaví pomerne rýchlo, mnohokrát už počas výstavby a vláda sa nemusí obávať, že ak by sa rozhodla pristúpiť ku krokom, ktoré by boli zamerané na trvalé a udržateľné zlepšenie podnikateľského prostredia, tak želané efekty by mohli nastať neskôr, alebo vo funkčnom období, keď už nebude pri moci.

---

² Henry Hazlitt: *Ekonomie v jedné lekci* . 2008, Str.27

Vráťme sa späť k môjmu prastarému otcovi, aby sme na jeho príklade ilustrovali význam malých a lokálnych podnikateľov. Zamyslíme sa, čo bolo jeho najväčšou motiváciou pri šití kabátov či oblekov. Dobre vedel, že musia byť ušité precízne, presne a kvalitne. V inom prípade by rýchlo stratil svojich zákazníkov a dostal by sa tak do finančných ťažkostí. Každý steh navyše niesol jeho meno a svojich zákazníkov veľmi dobre poznal. Aj napriek tomu im však nešiel kabáty a obleky zo svojej dobrosrdečnosti, ale vždy sledoval svoj vlastný záujem – zabezpečiť sebe a svojej rodine lepšiu a krajšiu zajtrajšok. Adam Smith vo svojej knihe *Bohatstvo národov* vysvetľuje veľmi jednoznačne, že to, že sa môžeme naobedovať nie je z dobrej vôle mäsiara, sládko ani pekára, ale preto, že všetci sledujú svoje vlastné záujmy. Nie je to ich ľudskosťou, ale ich sebeckom a nikdy im nehovoríme o svojich potrebách, ale o výhodách, ktoré budú mať z toho oni. Nikto nechce byť predsa závislý predovšetkým na dobrodeniach svojich spoluobčanov, možno že žobrák. A dokonca ani žobrák na nich nie je závislý až tak úplne.³

Na druhom konci ulice býval obuvník a ďalší remeselníci, ktorí neboli ochotní vzdať sa svojho remesla. Ich príbehy kopírujú príbeh môjho starého otca. Aj oni predávali svoje výrobky motivovaní vyššími zárobkami a sledovaním vlastných záujmov. Podľa Smitha vo vzdelanej spoločnosti potrebuje jedinec neustálu spoluprácu a pomoc celých zástupov ľudí. Takmer u každého iného druhu živočíchov je každý dospelý jednotlivec úplne samostatný a pokiaľ je v prirodzenom stave, nepotrebuje pomoc žiadneho iného živého tvora. Človek je však skoro stále závislý na pomoci svojich blízkych a ani tú však nemôže očakávať len od ich dobrej vôle. Omnoho skôr dosiahne svoje vtedy, ak to využije vo svoj prospech k ich sebeláske a ukáže im, že urobiť pre neho to čo žiada, je v ich vlastnom záujme. Ak niekto ponúka komukoľvek druhému akýkoľvek výmenný obchod, navrhuje toto: Daj mi, čo potrebujem ja, a ja ti dám, čo potrebuješ ty. To je zmysel každej takej ponuky. A takto tiež získame jeden od druhého väčšinu úsluh, ktoré potrebujeme.⁴ Tento mechanizmus fungovania neviditeľnej ruky trhu sa javí prirodzený a logický.

Rastúci počet podnikateľov vytvára aj vzájomnú konkurenciu, ktorá však podľa Adama Smitha núti v prípade dvoch obchodníkov obidvoch, aby predávali svoje produkty lacnejšie, ako keby bol celý kapitál v rukách len jedného obchodníka. A ak by sa o neho delilo dvadsať obchodníkov, konkurencia medzi nimi by tak bola dvadsaťkrát väčšia a práve toľkokrát by sa zmenšila pravdepodobnosť, že sa spoja, aby dosiahli vyššie ceny. Niektorých obchodníkov by tá konkurencia možno priviedla na mizinu, avšak to je ich vec a môžu sa pokojne rozhodnúť, ako uznajú sami za vhodné.⁵ Za predpokladu

---

3 Adam Smith: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. 1958. Str. 37

4 Adam Smith: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. 1958. Str. 37

5 Adam Smith: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. 1958. Str. 346

akceptovaných a efektívne vynucovaných pravidiel tlačí konkurencia ceny statkov dole smerom k ich „prirodzenej“ úrovni“. Taktiež môžeme tvrdiť, že ďalším nesporným pozitívnym efektom prejavujúcim sa v dnešnej dobe v podmienkach rastúcej konkurencie je tlak na zvyšovanie kvality svojich výrobkov či služieb a na neustále inovovanie či rastúce investície do vývoja a výskumu.

Známy príbeh Adama Smitha o výrobe špendlíkov však hovorí skôr v prospech veľkých fabriek a popiera niektoré naše tvrdenia. „Zhotovenie jedného špendlíka vyžaduje 18 samostatných úkonov (nasadenie hlavičky, leštenie..). V niektorých manufaktúrach každý úkon robí osobitný robotník, ja som videl manufaktúru, kde boli na to zamestnaní desiat. Za jeden deň kooperáciou dokázali vyrobiť 48000 špendlíkov, teda na jedného 4800 špendlíkov denne. Keby však celý špendlík vyrábala jeden robotník s takými zručnosťami (bez vyučeného remesla), nedokázal by vyrobiť viac ako 20 špendlíkov na deň, možno ani jeden.“⁶ Obzvlášť dnes je nesporné, že moderné stroje niekoľkonásobne nahrádzajú ľudskú prácu a človek niekedy ani nie je schopný vykonať podobnú prácu lepšie a hlavne rýchlejšie. Nemali by sme však toto tvrdenie Adama Smitha zovšeobecňovať, keďže ešte aj dnes existujú oblasti podnikania, kde stroje nenachádzajú svoje opodstatnenie. Príkladom je napríklad sektor služieb, kde stále zohráva významnú rolu ľudská práca. Ešte raz sa vráťme aj k môjmu prastarému otcovi. Uvažujme teda, že by môj prastarý otec pracoval vo veľkej továrni na výrobu pánskych oblekov. Každý deň by prichádzal do práce ráno o siedmej a po ôsmych hodinách by odchádzal. Mal by presne určenú určitú činnosť, ktorú by celých osem hodín vykonával. Za tú by dostával vždy rovnakú mzdu. Táto činnosť by bola len jedna z ostatných mnoho iných činností, ktoré by vykonávali jeho spolupracovníci a spolu by sa tak podieľali na výrobe jedného konečného produktu. Čo by ho teda malo motivovať k tomu, aby svoju činnosť vykonával zo dňa na deň lepšie, kvalitnejšie či precíznejšie? Nemôžeme však absolútne vylúčiť používanie strojov aj u malých podnikateľov a naopak je nesprávne zovšeobecňovať tento príbeh na všetky odvetvia, pretože existujú také odvetvia, ktoré si vzhľadom na náročnosť, vysoké náklady a podobne vyžadujú veľkú výrobu a aktívne využívanie strojov. Príkladom môže byť automobilový alebo hutnícky priemysel. Na druhej strane však v hospodárstve sa vyskytuje veľa malých podnikateľov, ktorí robia svoje výrobky a služby unikátnymi vďaka ich osobnému prístupu, ktorý vedie k osobnejšiemu vzťahu k predávajúcim a kupujúcim či zvyšovaniu kvality ich produktov. Osobitou kapitolou je sektor služieb.

Príbehy, ktoré sa odohrávali na tejto ulici do určitej miery vysvetľujú mechanizmus fungovania voľného trhu bez zásahov štátu vedeného len mechanizmom neviditeľnej ruky trhu. Paradoxom ostáva, že sa odohrávali v čase, keď bola ekonomika riadená centrálnou s prísnyimi a nezmyselnými

---

⁶ Adam Smith: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. 1958. Str. 30

zásahmi štátu. Môže to byť však pre nás dostatočný dôkaz, že ľudská sloboda prenikajúca do slobody podnikania je prirodzenou vlastnosťou človeka, ktorá nemôže byť zásadne obmedzená.

Je možné povedať, že voľný trh funguje najlepšie bez zásahov štátu respektíve iných inštitúcií. Vieme si však dnes predstaviť krajinu, kde by štát v ekonomike zohrával minimálnu rolu? V ponímaní Adama Smitha sú tri úlohy štátu. Prvou je ochrana spoločnosti pred násilím a inváziou. Ďalej zabezpečiť, ak je to možné, aby každý člen spoločnosti bol ochránený od nespravodlivosti a útlaku iného člena. Poslednou úlohou štátu je zriadenie a udržiavanie takých verejných inštitúcií, ktoré nemôžu byť predmetom záujmu žiadneho jednotlivca alebo malej skupiny jednotlivcov, pretože výnosy nemôžu pokryť náklady jednotlivca alebo malej skupiny, aj keď sa vyplatia spoločnosti ako celku.⁷ Ťažko si dnes vieme predstaviť, že štát by zastával len tieto tri úlohy. Aká je teda miera štátnych zásahov do podnikateľských aktivít, aby nevytláčali mechanizmus neviditeľnej ruky trhu? Ak hovoríme o podnikateľskom prostredí, tak si musíme uvedomiť, že na druhej strane podnikateľov sú spotrebiteľia. Nie je možné zaručiť, aby sa všetci podnikatelia prirodzene správali čestne a poctivo k svojim zákazníkom. V tejto situácii je potrebné, aby do slobodného podnikateľského prostredia zasahoval štát prostredníctvom svojich právomocí. V tom prípade je potrebné rozlišovať medzi zásahmi opodstatnenými vedúcimi k ochrane spotrebiteľa a zásahmi obmedzujúcimi podnikateľov. Profesor Milan Zelený v tejto súvislosti odlišuje pojmy regulácia a intervencia. Regulácia predstavuje nutnosť vedúcu k ochrane a zaisteniu slobody oboch strán a preto aj slobodné trhy je potrebné chrániť. Regulácie zaisťujú prirodzenú rovnováhu to znamená poctivosť, čestnosť, slušnosť a korektnosť oboch strán. Voľný trh však umožňuje taktiež neregulované intervencie do trhových transakcií štátom, politickými stranami, monopolmi a rôznymi združeniami výrobcov alebo konzumentov.⁸

Margaret Thatcher vysvetľuje, že ako sa trhy vyvíjali z primitívnych až do dnešnej podoby, rástli aj nároky na ich reguláciu. Kedysi stačilo regulovať napríklad len váhy či miery, na dnešných rozvinutých trhoch však už nachádzame prekážky, ktoré sa postavili do cesty prirodzenej konkurencii či jednoduchšej prehľadnosti účtovníctva. Nesmieme zabúdať na to, že každá regulácia predstavuje obmedzenie slobody a každá regulácia aj niečo stojí. Preto by sa k regulácií, rovnako ako k manželstvu, nemalo pristupovať neuvážene, ľahkomyselne alebo svojvoľne. Je dôležité najst

---

7 Lagrangian Republican Association: *Adam Smith on the functions of the government*. 2013. Online Cit. 18.11.2014 Dostupné na: <http://republicoflagrangia.org/2013/04/06/adam-smith-on-the-functions-of-government/>

8 Milan Zelený: Neviditeľná ruka trhu. Online. Cit. 18.11.2014 Dostupné na: <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/n/neviditelna-ruka-trhu/neviditelna-ruka-trhu-2.html>

hranicu, kedy štát svojimi zásahmi chráni spotrebiteľov ale na druhej strane neobmedzuje a motivuje podnikateľov v ich činnosti.⁹

Myšlienky Adama Smitha zdôrazňujúce slobodu a voľný trh, ktorý akceleruje mechanizmus neviditeľnej ruky by mali vládám jednotlivých štátov dodávať odvahu a povzbudenie pri prijímaní rozhodnutí vedúcich k deregulácií v oblasti slobodného podnikania. Naopak by mali byť výstrahou pri krokoch smerujúcich k razantnejším zásahom do podnikateľského prostredia. Všeobecne ak sa pozrieme na pomyslenú mapu sveta tak medzi ekonomicky vyspelejšími krajinami nájdeme krajiny z rozvinutým systémom demokracie a voľného trhu. Ani skúseností z minulosti nehrajú do karát centrálne riadeným ekonomikám. Fakty jednoznačne poukazujú na to, že kľúčom k stabilnej a prosperujúcej ekonomickej situácii v štáte je podpora podnikateľov aj prostredníctvom podpory malých slobodných podnikateľov smerovaných vlastnými záujmami a ovládaných neviditeľnou rukou trhu. Nesporným dôkazom poukazujúcim na význam malých podnikateľov môže byť aj mnou ponúkaný príklad prastarého otca. Človeka s prostým rozumom, takmer žiadnymi znalosťami z oblasti marketingu, financií, práva a podobne, ale so šikovnými rukami, túžiaci urobiť niečo pre lepší zajtrajšok. Spoliehajúci sa sám na seba, nie na nezodpovednú sociálnu politiku štátu.

---

9 Margaret Thatcher: *Umenie vládnuť*. 2003. Str. 359

Zoznam použitej literatúry

- [1] Adam Smith: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. 1958. Státní nakladatelství politické literatury
- [2] EURÓPSKA KOMISIA: *Prehľad základných skutočností o iniciatíve SAB Slovensko*. 2012.
- [3] Henry Hazlitt: *Ekonomie v jedné lekci*. 2008. Praha: Alfa Nakladatelství a Liberální institut
- [4] Margaret Thatcher: *Umenie vládnuť*. 2003. Nakladateľstvo Prostor

Internetové zdroje

- [1] Lagrangian Republican Association: *Adam Smith on the functions of the government*. 2013. Online Cit. 18.11.2014 Dostupné na: <http://republicoflagrangia.org/2013/04/06/adam-smith-on-the-functions-of-government/>
- [2] Milan Zelený: Neviditeľná ruka trhu. Online. Cit. 18.11.2014 Dostupné na: <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/n/neviditelna-ruka-trhu/neviditelna-ruka-trhu-2.html>